

A. ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ: Πλάτωνος Πρωταγόρας, (322A - 323A)

(Το διδαγμένο κείμενο κι η μετάφρασή του δε δίνονται λόγω οικονομίας του χώρου).

B. ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ: Ξενοφώντας, Άπομνημονεύματα, Α, ΙΙΙ, 5-6

Διαίτη δὲ τὴν τε ψυχὴν ἐπαίδευσε καὶ τὸ σῶμα ἢ χρώμενος ἄν τις, εἰ μὴ τι δαιμόνιον εἴη, θαρραλέως καὶ ἀσφαλῶς διάγοι καὶ οὐκ ἂν ἀπορήσειε τοσαύτης δαπάνης. Οὕτω γὰρ εὐτελής ἦν, ὥστ' οὐκ οἶδ' εἴ τις οὕτως ἂν ὀλίγα ἐργάζοιτο ὥστε μὴ λαμβάνειν τὰ Σωκράτει ἀρκούντα. Σίτω μὲν γὰρ τουσοῦτω ἐχορήτο, ὅσον ἡδέως ἦσθιε, καὶ ἐπὶ τοῦτο οὕτω παρεσκευασάμενος ἦι ὥστε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ σίτου ὄψον αὐτῷ εἶναι· ποτόν δέ πᾶν ἡδύ ἦν αὐτῷ διὰ τὸ μὴ πίνειν, εἰ μὴ διψῶη. Εἰ δέ ποτε κληθεὶς ἐβελήσειεν ἐπὶ δείπνον ἐλθεῖν, ὃ τοῖς πλείστοις ἐργωδέστατόν ἐστιν, ὥστε φυλάσσασθαι τὸ ὑπὲρ τὸν κόρον ἐμπύμπλασθαι, τοῦτο ῥαδίως πάνυ ἐφυλάττετο. Τοῖς δὲ μὴ δυναμένοις τοῦτο ποιεῖν συνεβούλευε φυλάττεσθαι τὰ πείθοντα μὴ πεινῶντας ἐσθίειν μηδὲ διψῶντας πίνειν· καὶ γὰρ τὰ λυμαινόμενα γαστέρας καὶ κεφαλὰς καὶ ψυχὰς ταῦτ' ἔφη εἶναι.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

- A.** Από το διδαγμένο κείμενο να μεταφράσετε το απόσπασμα: «Ζεὺς οὖν δείσας περὶ τῷ γένει ἡμῶν... αὕτη, ᾧ Σώκρατες, τούτου αἰτία».
- A1.** Τι γνωρίζετε για τη μέθοδο του σχολιασμού των ποιητικών κειμένων και την κριτική που ασκείται σε βάρος της από το Σωκράτη και τον Πλάτωνα;
- A2.** «θείας μετέσχε μοίρας»:
- α) Ποιο είναι το θεϊκό μερίδιο και με ποιο τρόπο συμμετέχει ο άνθρωπος σ' αυτό;
 - β) Γιατί το μερίδιο είναι θεϊκό;
 - γ) Τι κατάφερε να δημιουργήσει ο άνθρωπος χάρη στη συμμετοχή του στο θεϊκό μερίδιο;
- A3.** ἔξήτουν δὴ ἀθροῖζεσθαι καὶ σῶζεσθαι κτίζοντες πόλεις: Να συγκρίνετε την άποψη του Πρωταγόρα με αυτή του Αριστοτέλη ότι ο άνθρωπος είναι φύσει ζῶον πολιτικόν.
- A4. α.** Με ποιες λέξεις του κειμένου έχουν ετυμολογική συγγένεια οι παρακάτω λέξεις: εκχειρία, γενέθλια, βάθρο, οικία, πανωλεθρία, εισιτήριο.
- β.** Να γράψετε δύο ομόρριζες λέξεις της αρχαίας ή της νέας ελληνικής γλώσσας (απλές ή σύνθετες), για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: διεφθείροντο, κτείνειν.
- B.** Να μεταφράσετε το αδίδακτο κείμενο.
- B1.α.** Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:
- διάγοι: το απαρέμφατο του αορίστου β' στην ενεργητική φωνή
οἶδα: το γ' ενικό υποτακτικής ενεστώτα
ἐχορήτο: το β' ενικό προστακτικής ενεστώτα
ἐλθεῖν: το γ' πληθυντικό οριστικής παρακειμένου
ἐμπύμπλασθαι: το β' πληθυντικό ευκτικής ενεστώτα στην ενεργητική φωνή
- B1.β.** Να γράψετε τους ζητούμενους τύπους για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου:
- τοσαύτης: την αιτιατική ενικού του αρσενικού γένους
εὐτελής: τη γενική ενικού του θηλυκού γένους
ἡδέως: το συγκριτικό βαθμό του επιρρήματος
κληθεὶς: την αιτιατική ενικού του ουδέτερου γένους
γαστέρας: την κλητική ενικού
- B2. α.** Να γίνει πλήρης συντακτική αναγνώριση των παρακάτω λέξεων: χρώμενος, ὀλίγα, λαμβάνειν, σίτου, ταῦτα.
- B2. β.** εἰ δέ ποτε κληθεὶς... ἐφυλάττετο: Να αναγνωρίσετε τον υποθετικό λόγο της περιόδου κα να τον μετατρέψετε ώστε να δηλώνει το προσδοκώμενο.
- B2. γ.** τοῖς δυναμένοις: Να αναλυθεῖ η μετοχή στην αντίστοιχη δευτερεύουσα πρόταση.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- A1.** Βλ. σχολικό εγχειρίδιο: Αρχαία Ελληνικά, Φιλοσοφικός Λόγος, σελ. 57 «Τέλος, έχουμε τη μέθοδο...να οδηγήσει στην αλήθεια»
- A2. α.** Το θεϊκό μερίδιο στο οποίο συμμετέχει ο άνθρωπος είναι η «ἔντεχνος σοφία σύν πυρί». Ο άνθρωπος γίνεται μέτοχος και κοινωνός στη θεϊκή κληρονομιά χάρη στην παρέμβαση του Προμηθέα, ο οποίος με τη γενναία αυτοθυσία του έκλεψε την «ἔντεχνον σοφίαν σύν πυρί» από τον Ἥφαιστο και την Αθηνά και τη δώρισε στον άνθρωπο, παρέχοντας λύση στο αδιέξοδο που είχε δημιουργηθεί λόγω της απρονοησίας του Επιμηθέα και αποδεικνύοντας τον εαυτό του ευεργέτη του ανθρώπινου γένους.
- β.** Το μερίδιο αυτό είναι θεϊκό γιατί μέχρι τότε βρισκόταν αποκλειστικά και μόνο στην κατοχή των θεών, γιατί οι άνθρωποι το απέκτησαν με τη θεϊκή παρέμβαση του Προμηθέα και γιατί λόγω αυτού του θεϊκού μεριδίου δημιουργήθηκε στους ανθρώπους το θρησκευτικό συναίσθημα, αναγνώρισαν δηλαδή την ύπαρξη θεών και στη συνέχεια προχώρησαν στην εκδήλωση του θρησκευτικού αυτού συναισθήματος, χτίζοντας ναούς και αγάλματα θεών.

γ. Επειδή ο άνθρωπος έλαβε μέρος στο θεϊκό μερίδιο («θείας μετέσχε μοίρας») δημιούργησε θρησκεία («θεούς ένόμισεν»), γλώσσα («φωνήν καί όνόματα ταχύ διηρθρώσατο»), αλλά και υλικοτεχνικό πολιτισμό. Συγκεκριμένα, προέβη στην κατασκευή αρχιτεκτονικών οικοδομημάτων («οικήσεις») και χειροτεχνικών δημιουργημάτων («έσθητας», «υποδέσεις», «στρωμάς»), ανέπτυξε τη γεωργία και την παραγωγική καλλιέργεια («τάς έκ γής τροφάς ηΐδρετο»). Επίσης, προχώρησε στη σύμπληξη κοινωνικών σχηματισμών-πόλεων («κτίζοντες πόλεις»). Αξίζει να σημειωθεί ότι όλα αυτά αποτελούν κοινωνικά δημιουργήματα (νόμω) και όχι έμφυτα χαρακτηριστικά του ανθρώπου (φύσει). Χάρη στα δώρα του Προμηθέα λοιπόν, ο άνθρωπος κατάφερε να επιβιώσει, υποκαθιστώντας την έλλειψη οργάνων προσαρμογής, κατάφερε να προφυλαχθεί από τις δυσμενείς καιρικές συνθήκες, να εξασφαλίσει την τροφή του αλλά και να διαφοροποιηθεί από τα υπόλοιπα ζώα (άλογα όντα) και να δημιουργήσει θεμελιώδεις μορφές πολιτισμού, να βάλει δηλαδή τα θεμέλια του υλικοτεχνικού πολιτισμού και να προχωρήσει στα πρώτα στάδιά του. Δεν κατάφερε όμως να αντιμετωπίσει την απειλή των θηρίων, να οργανώσει κοινωνικό βίο, να συγκροτήσει βιώσιμους κοινωνικούς σχηματισμούς. Εν ολίγοις, θα λέγαμε ότι τα δώρα του Προμηθέα αποδείχθηκαν ανεπαρκή όσον αφορά στη σωτηρία του ανθρώπου από τον επαπειλούμενο αφανισμό του και δεν τον βοήθησαν να δημιουργήσει οργανωμένες κοινωνίες και να αναπτύξει υψηλό πολιτισμό.

A2. Τα αίτια και τα κίνητρα της δημιουργίας των κοινωνικών ομάδων και, στη συνέχεια, των πόλεων απασχόλησαν τους φιλοσόφους ήδη από την αρχαιότητα και είχαν διατυπωθεί πολλές και αντικρουόμενες απόψεις. Μεταξύ του Πρωταγόρα (και άλλων σοφιστών) και του Αριστοτέλη υπάρχουν διαφορετικές αντιλήψεις σχετικά με τη γένεση και τους σκοπούς ύπαρξης της πόλης. Ο Πρωταγόρας, στον ομώνυμο διάλογο του Πλάτωνα και ειδικότερα στο παραπάνω απόσπασμα, υποστηρίζει ότι τα αίτια της δημιουργίας της αρχέγονης κοινωνίας δεν είναι εσωτερικά, αλλά εξωτερικά, ο φόβος δηλαδή και η μειονεκτικότητα του ανθρώπου απέναντι στα άγρια θηρία. Σύμφωνα λοιπόν με τον σοφιστή, οι άνθρωποι συγκεντρώθηκαν και συμβίωσαν («έξήτουν δη άθροίζεσθαι») για να προφυλαχτούν από το φόβο των θηρίων και έτσι να διαφύγουν τον κίνδυνο του αφανισμού («μη άπόλοιτο πάν»). Επειδή όμως δεν κατείχαν ακόμα την «πολιτική τέχνη», η πρώτη αυτή προσπάθεια κοινωνικής οργάνωσης ήταν καταδικασμένη σε αποτυχία («ότ' οΰν άθροισθειεν...ήδίκουν άλλήλους»). Μόνο όταν ο άνθρωπος πήρε από το Δία μέσω του Ερμή την «αιδώ» και την «δίκη», κατάφερε να συμβιώσει με τους συνανθρώπους του. Διαπιστώνουμε λοιπόν, ότι ο Πρωταγόρας δέχεται πως η δημιουργία της πολιτικής κοινότητας είναι προϊόν κάποιας σύμβασης-συμφωνίας μεταξύ των ανθρώπων. Σύμφωνα με την ίδια άποψη ο άνθρωπος είναι προορισμένος να ζει ελεύθερος στη φύση, όπως και τα υπόλοιπα ζωντανά πλάσματα. Η κοινωνία συνεπώς δημιουργήθηκε «νόμω» και όχι «φύσει» με αποτέλεσμα να αποτελεί βιασμό της ανθρώπινης φύσης.

Η άποψη αυτή διαφέρει εμφανώς από αυτή του Αριστοτέλη, που πιστεύει ότι οι πρώτες κοινωνίες (οΐκος, κώμη) και η πιο εξελιγμένη αργότερα μορφή τους, η «πόλις», προήλθαν από φυσική αναγκαιότητα. Παραδέχεται τη φυσιοκρατική αρχή της κοινωνίας ότι η κοινωνία προϋπάρχει των μελών της. Η τάση για συμμετοχή στην πολιτική κοινότητα δεν είναι αποτέλεσμα εξωτερικών συνθηκών αλλά εσωτερικών και αποτελεί φυσική προδιάθεση του ανθρώπου. Ο άνθρωπος είναι το μοναδικό πλάσμα που διαθέτει το «λόγο», που αποτελεί το απαραίτητο εφόδιο για τη δημιουργία οργανωμένης κοινωνικής ζωής.

Διαφοροποίηση μεταξύ των δύο υπάρχει και όσον αφορά στους σκοπούς της πολιτικής κοινότητας. Ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι η οργανωμένη κοινωνία έχει ως αρχικό σκοπό να εξασφαλίσει τις βασικές ανάγκες για επιβίωση των μελών της («ζήν»), υπάρχει όμως κατά κύριο λόγο για να εξασφαλίζει την αυτάρκεια και την ευδαιμονία των πολιτών της («εύ ζήν»). Ο στόχος αυτός υλοποιείται μόνο μέσα στην πόλη που αποτελεί την τελειότερη μορφή κοινωνίας, και το ύψιστο αγαθό που μπορεί να κατακτήσει ο άνθρωπος.

Ο Πρωταγόρας αντίθετα δεν αναγνωρίζει την αυτάρκεια ή την ευδαιμονία ως βασικό σκοπό της πόλης. Για το σοφιστή ο κύριος λόγος ύπαρξης της πόλεως είναι η ασφάλεια και η άμυνα απέναντι στις εξωτερικές συνθήκες - κινδύνους. Δε θεωρεί την πόλη απαραίτητη για την ευδαιμονία. Άλλωστε έχει υποστηρίξει ότι ο άνθρωπος κατέκτησε την «εμπορίαν βίου» πριν ακόμη δημιουργήσει πόλεις, με την «έντεχνον σοφίαν» και τη φωτιά, τα οποία υπήρξαν τα δώρα του Προμηθέα στους ανθρώπους. Επιπλέον, ο Πρωταγόρας θεωρεί απολύτως αναγκαία την επιβολή της δικαιοσύνης και του αλληλοσεβασμού για την επιβίωση της κοινότητας, γι' αυτό και στο μύθο παρουσιάζονται ως σωτήρια δώρα του Δία προς τον απροστάτευτο άνθρωπο. Ο Αριστοτέλης από την άλλη πλευρά δε θεωρεί κάτι τέτοιο αναγκαίο, αφού η κοινωνία υπάρχει «ék φύσεως». Στον άνθρωπο δηλαδή προϋπάρχει η ικανότητα να αντιλαμβάνεται το δίκαιο και το άδικο και επομένως δε είναι απαραίτητο να του επιβληθούν.

Θα πρέπει βέβαια να λάβουμε υπόψη μας ότι με βάση το παραπάνω κείμενο οι άνθρωποι ένιωθαν την ανάγκη της συνάθροισης, της συμβίωσης («έξήτουν δη άθροίζεσθαι»). Ο άνθρωπος, δηλαδή, επιβιώνει μόνο χάρη στην ικανότητά του για κοινωνική ζωή. Η βασική αυτή θέση μπορεί να θεωρηθεί, σύμφωνα με κάποιους (Βλ. Ν. Μ. Σκουτερόπουλος, σ. 122.), προδιατύπωση της θέσης του Αριστοτέλη για τον άνθρωπο που είναι φύσει πολιτικόν όν.

A4. α. μετέσχε, συγγένειαν, βωμούς, άπώλλυντο, οικήσεις, ίωσιν.

β. ψυχοφθόρος, αδιάφθορος - αυτοκτονία, αδελφοκτόνος.

B. Με τέτοιο τρόπο ζωής γύμνασε την ψυχή και το σώμα, τον οποίο αν εφάρμοζε κανείς, αν δεν συνέβαινε κάτι θεϊκό, με θάρρος και ασφάλεια θα περνούσε τη ζωή του και δεν θα είχε ανάγκη τόσο δαπάνη. Γιατί ήταν τόσο ολιγοδάπανος, που δεν ξέρω ποιος θα μπορούσε να δουλέψει τόσο λίγο, ώστε να μην εξασφαλίσει αυτά που ήταν αναγκαία στο Σωκράτη. Γιατί χρειαζόταν τόσο τροφή όση έτρωγε με ευχαρίστηση, και γι' αυτό έτσι αφού

προετοιμαζόταν πήγαινε ώστε η επιθυμία του φαγητού να είναι γι' αυτόν τροφή· και κάθε ποτό του ήταν ευχάριστο, γιατί δεν έπινε αν δε διψούσε. Αν ποτέ επειδή είχε προσκληθεί ήθελε να πάει σε δείπνο, πράγμα που στους περισσότερους είναι πολύ δύσκολο, το να φυλαχτούν από το να χορτάσουν περισσότερο απ' όσο αντέχουν, φυλαγόταν από αυτό πάρα πολύ εύκολα. Αυτούς που δεν μπορούσαν να κάνουν αυτό τους συμβούλευε να φυλάγονται από αυτά που τους πείθουν να τρώνε ενώ δεν πεινάνε και να πίνουν ενώ δεν διψούν· γιατί έλεγε ότι αυτά είναι που βλάπτουν τις κοιλίες και τα κεφάλια και τις ψυχές.

B1.α. διαγαγεῖν
εἶδη
χρῶ
ἐληλύθασι
ἐμπιπλαῖτε

B1.β. τοσοῦτον
εὐτελοῦς
ἥδιον
κληθέν
γαστήρ

B2.α. χρώμενος: επιρρηματική υποθετική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο «τις» του ρήματος «ἂν διάγοι». Λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός της υπόθεσης στο ρήμα «ἂν διάγοι».
ὀλίγα: σύστοιχο αντικείμενο στο ρήμα «ἂν ἐργάζοιτο» (ὀλίγην ἐργασίαν)
λαμβάνειν: απαρέμφατο σε θέση ρήματος στη συμπερασματική πρόταση «ὥστε μή... ἄρκοῦντα», γιατί δείχνει αποτέλεσμα ενδεχόμενο και δυνατό σύμφωνα με τη σκέψη του υποκειμένου
σίτον: ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική αντικειμενική στο «ἐπιθυμίαν»
ταῦτα: υποκείμενο του απαρεμφάτου «εἶναι» (ετεροπροσωπία)

B2.β. Υπόθεση: εἰ ἐθελήσειεν, Απόδοση: ἐφυλάττετο

Η υπόθεση εισάγεται με τον υποθετικό σύνδεσμο «εἰ» και εκφέρεται με ευκτική και η απόδοση εκφέρεται με παρατατικό. Επομένως, ο υποθετικός λόγος δηλώνει την απεριόριστη επανάληψη στο παρελθόν.

Προσδοκώμενο: Υπόθεση: Ἐάν (ἄν, ἦν) ἐθελήσῃ... Απόδοση: φυλάσσεται

B2.γ. ἐκείνοις οἱ οὐκ ἐδύναντο

Επιμέλεια

Ομάδα Αρχαίων Ελληνικών Ε. Ο. ΟΡΙΖΟΝΤΕΣ